

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 13 • 1966

Heraldica Varia

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Heraldica Varia

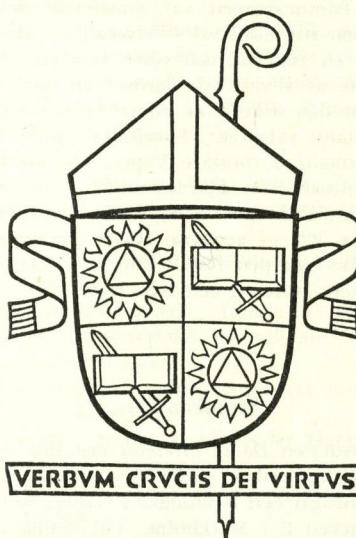
Nytt ämbetsvapen för biskop Giertz

I samband med biskopen i Göteborgs stift t.jg. eo. hovpredikanten m.m. Bo Harald Giertz' 60-årsdag den 31 aug. 1965 offentliggjordes dennes nya ämbetsvapen, tecknat och delvis utarbetat av vår medlem Bengt Olof Kälde.

Det är en sedan 1200-talet känd tradition inom den västerländska kristenheten, att heraldiska vapen brukas för biskopsämbeten och domkyrkor (det tidigaste svenska är Uppsala domkyrkas från 1301), vilken hållits vid makt i synnerhet inom de romersk-katolska och anglikanska kyrkorna. Bruket av kvadrerade ämbetsvapen synes dock hava upphört i Sverige efter reformationen; däremot använde ärkebiskopar och biskopar i synnerhet under stormaktstiden sigill med heraldiska motiv och sedan 1818 hava samtliga ärkebiskopar (med undantag för J. A. Ekman, † 1913, och tills vidare G. A. E. Hultgren — jfr HT nr 9 s. 382) fört vapen i egenskap av ledamöter i andliga ståndet av Kungl. Serafimerorden. Biskop Giertz' vapen är emellertid ett av de första moderna biskopsvapen, som fullständigt anknyter till den medeltida traditionen med en kvadrerad sköld, vari stiftsvapnet står i första och fjärde fältet och släktvapnet (eller personliga d:o) i andra och tredje (jfr HT nr 8 s. 365). I avsaknad av egentligt släktvapen hade nämligen ärkebiskoparna Söderbloms, Eidems och Briiliots serafimervapen med olika andra och tredje fält blott skenbart anknutit till denna (jfr A. Berghman, Borgerlig vapenrulla, 1950, s. 21; Göteborgs-Posten 9/11 1959, s. 13).

Biskop Giertz' fullständiga vapen består av en sköld, timbrerad med mitra och kräkla, vartill kommer ett personligt valspråk. Vapnet för Göteborgs biskopsämbete och stift utarbetades av Riksarkivets heraldiska sektion den 1 nov 1963 med den moderna kräklan från 1955 så-

som förebild och med följande beskrivning: »I blått fält strålkranse av en sol, i vilken ett liksidigt triangulärt fält (Gudsöga) inskrivits, båda av guld« (C. H. Martling m.fl., Till Bo Giertz 31 augusti

1965, Uppsala 1965, s. IV). Det ingår i den serie stiftsvapen för de 13 svenska stiften, som fastställts under senare år (Göteborgs-Posten 14/10 1965, s. 23).

Biskopens personliga eller släktvapen har utarbetats av B. O. Kälde och beskrives sålunda: »I rött fält en uppslagen bok av silver med snitt av guld överlagd ett balkvis ställt svärd av silver med fäste av guld« (a.a., s. IV). Sköldemärket syftar dels på Giertz som en stridbar försvarare av Guds och Bibelns Ord, dels på germanernas apostel Bonifatius, ärkebiskop av Mainz, som vid sin martyrdöd år 755 höll evangelieboken över sitt huvud. S:t Bonifatii döds- och minnesdag är den 5 juni, som i den nya svenska almanackan bär namnet Bo. Valspråket »Verbum crucis Dei virtus« (Talet om korset är en Guds kraft) är hämtat från 1. Kor. 1:18.

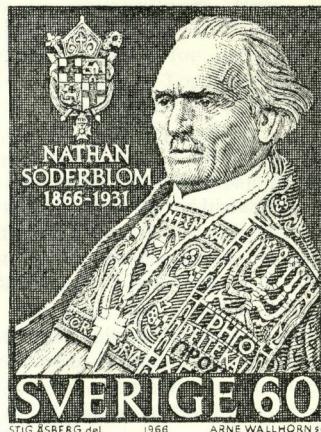
Släkten Giertz antages leda sitt ursprung från Tyskland, men dess äldste kände stamfader är guldsmeden i Lund Peter Giertz, † 1710 (Svenska släktkalendern 1938, s. 329). Något vapen är ej tidigare känt inom släkten, om man bortser från det biskopens fader, professor med. d:r Knut Harald Giertz (1876–1950) förde som frimurare. I likhet med de flesta frimurarvapen var emellertid detta genom sitt motivval – styckad av silver, vari en röd ros, och svart, vari en dödskalle av silver, och däröver en med en femuddig stjärna av silver belagd svart ginstart; valspråk: »Excelsior« ([John M. Pählman], Frimurare Vapen, IX. Frimureprovinsen, Fjärde serien, Svenska Stora Landslogen, 6. h., Stockholm 1933–35, s. 22) — att anse såsom personligt, varför biskopen i stället för att omarbeta detta valt ett helt nytt vapen.

L.P.-n.

Sköldemålare

Konstnären David Friefeldt utställde sist-lidna november under två veckor oljemålningar och teckningar i Galleri Snickarbacken 2 i Stockholm. Till denna utställning hade han fogat en avdelning heraldik. Den bestod av fotografier av de serafimervapenplåtar, som han alltsedan 1914, då Adam Lewenhaupt var rikske-raldiker, utfört till Kungl. Maj:ts Orden. Den sista av honom färdigställda vapenplåt, som upphängts i Riddarholmskyrkan, är den för framlidne hertigen av Södermanland, prins Wilhelm. Det var sälunda ett livsverk, omspänнande mer än ett halvt sekel, som man fick tillfälle att bese. Kollektionen omfattade 150 nummer och bar i lika mån vittne om konstnärens flit och hans förtrogenhet med uppgiften. Lägger man härtill att han restaurerat flera äldre serafimervapenplåtar samt att han anlitats som sköldemålare i förekommande fall av Rid-darhuset och i stor utsträckning av Svenska Frimurareorden, framstår omfattningen av hans heraldiska insatser än tydligare.

G. Sch.

Frimärke

Ett nytt frimärke med ett stycke personheraldik insatt i bakgrunden till ett porträtt och tecknat av en konstnär med officiell anknytning till modern heraldik utgavs av det svenska postverket den 15 januari 1966. Anledning var 100-årsdagen av ärkebiskop Nathan Söderbloms födelse. Porträttet visar ärkebiskopen i ornat; vapnet är hans serafimervapen, den kvarterade skölden med biskopsämbets traditionella kors och Söderbloms personliga bilder Trönö kyrka och S:t Göran och draken (se närmare härom B. O. Kälde: Series archiepiscoporum upsalensis, HT 9 sid. 382). Konstnär är Stig Åsberg (f. 1909), framstående grafiker och sedan hösten 1963 suppleant i Statens heraldiska nämnd.

H. S.-r.

Nationalfugle

Når man taler om »nationalsymboler«, mener man i reglen rigsvåbenet og statsflaget, herunder våbenfigurer og flagets farvekombination som løse komponenter. Men der er andre nationale symboler, flere end man normalt gør sig klart.

Der er f. eks. visse attributter: specielle kroneformer, Wilhelm Tells armborst,

Portugals armillarsfære. Der er ordens- tegn og militære kendingsmærker. Bogstav- eller farvekombinationer: Frankrigs RF og Tysklands sort-hvidt. Visse kvali- tetsmærknings: det danske lur-mærke. Blomster: de Britiske Øers rose, tidsel, trekløver og påskelilje (eller porre). Kunst- eller bygningsværker: Roms ulvinde, Eifeltårnet, Frihedsgudinden. Dyr: den gal- liske hane, den russiske bjørn. Mytiske personifikationer: Marianne, Germania, John Bull, Uncle Sam. Og sikkert mange andre slags. Men grænsen kan være svær at drage: Hvad er nationalsymbolisk, og hvad ikke?

På et enkelt område har man i de se- neste år søgt at bringe system i tingene, således at man kan svare klart på dette spørgsmål, og dette område er *fuglene*. På en kongres i Tokio 1960 opfordrede den Internationale Komité for Fuglefredning (CIPO) alle lande til at kåre sig en *nationalfugl*. Godt en snes stater har hidtil fulgt opfordringen, de fleste vistnok især gennem deres ornitologiske selskaber, evt. i forbindelse med meningsmålinger via presse, radio og television (således i Nor- ge, Sverige, Storbritannien og Venezuela). Resultaterne er imidlertid officielle, tiltrådt af pågældende lands undervisnings- ministerium (f. eks. Danmark) eller sam- lede regering (f. eks. Sydafrika), således at der i hvert tilfælde virkelig er tale om en »nationalfugl«, svarende til national- sang, nationalflag m. m. I nogle af lan- dene er nationalfuglen blevet totalfredet.

Den fugl som kåres kan være det på- gældende lands almindeligste fugl (som Danmarks Sanglærke), eller det kan være en fugl der ikke lever andre steder. Fug- len kan vælges for sin sjældenheds eller skønheds skyld (Østrigs Sølvhejre, f. eks.), eller fordi den står nationens hjerte nær og spiller en rolle i legende, folklore, kunst og digtning. Det er f. eks. i udpræget grad tilfældet med Storbritanniens Rød- hals, *Robin Redbreast*, som under lands- omfattende interesse blev kåret med over- vældende flertal blandt de foreslæde kan- didater.

Flerne af de valgte fugle var »nationale« i forvejen, et par endda regulært heral-

diske, således de Forenede Staters Hav- ørn, som har været Staternes våbendyr si- den 1782, og Islands Jagtfalk, som sad i landets våben 1903-19 og har givet navn til den islandske Falkeorden. En påfugl set forfra med halen slæt ud blev anvendt som våbendyr af den sidste konge af Bur- ma og har, siden landet i 1947 blev en selvstændig republik, siddet i præsiden- tens flag.

Også fuglens dimensioner kan spille ind: Luxembourg kårede sig Fuglekogen, fordi den er Europas mindste fugl. — Her følger den komplette liste (pr. september 1965):

Belgien: Tårfalk, *Falco tinnunculus*.

Burma: Grøn Påfugl, *Pavo muticus spicifer*.

Ceylon: Ceylonsk Junglehøne, *Gallus lafayettii*.

Danmark: Sanglærke, *Alauda arvensis*.

Estiske Sovjetrepublik: Landsvale, *Hirundo rustica*.

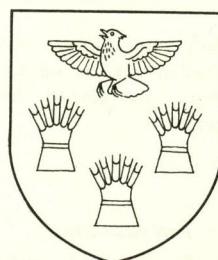
Finnland: Har hidtil ikke kåret nogen nationalfugl.

Forenede Stater: Hvidhovedet Havørn, *Haliaetus leucocephalus*.

Guatemala: Quetzal, *Pharomachrus mocino*.

Hawaii: Hawaiiigås, *Nesochen sandvi- censis*.

Indien: Indisk Påfugl, *Pavo cristatus*.

Danmarks nationalfugl har for længst gjort sin entré i den egentlige heraldik: Lerke, Lerche, Lerche. Et nyere eksempel er det våben som konsejlspræsident J. C. Christensen tog sig, da han i 1905 mod- tog Storkorset af Dannebrog: i blåt felt en sanglærke over tre kornneg, alt sølv. Teg- ning af Claus Bering.

- Island: Jagtfalk, *Falco rusticolus*.
Japan: Japansk Fasan, *Phasianus colchicus versicolor*.
Korea: Koreansk Husskade, *Pica pica japonica*.
Luxembourg: Fuglekonge, *Regulus regulus*.
Malta: Blådrossel, *Monticola solitarius*.
Nederland: Skestork, *Plataea leucorodia*.
Nord Irland: Strandskade, *Haematopus ostralegus*. Dette er den samme som Tjaldur, der i forvejen, om end uoficielt, er Færøernes nationale fugl.
Norge: Fossekall, på dansk Vandstær, *Cinclus cinclus*. Ved den afstemning som Kringkastningen foretog, indkom over 5000 skriftlige tilkendegivelser med ialt 62 forskellige foreslæde fugle. Men *Cinclus cinclus* var overlegent nummer ét.
Storbritannien: Rødhals, *Erithacus rubecula*.
Sverige: Koltrast, på dansk Solsort, *Turdus merula*. To afstemninger, én foretaget af »Dagens Nyheter«, en anden af landets ornitologer, gav samme resultat. Afstemningerne skete i april, hvor *Turdus merulas* skønne, smeltesang høres overalt i haver og ved huse, varslende vårens komme.
Sydafrika: Stanleytrane, *Anthropoides paradiseus*.
Tyskland: Hvid Stork, *Ciconia ciconia*.
Venezuela: Almindelig Trupial, *Icterus icterus*.
Østrig: Sølvhejre, *Egretta alba*. Østrig havde tidligere kåret sig Landsvalen, men denne overgik til den Estiske Sovjetrepublik.

S.T.A.

Internationalt Akademi for Heraldik

I 1949 stiftede en kreds af fransktalende heraldikere *Académie Internationale d'Heraldique* med det formål at skabe et centrum for heraldiske studier, i Frankrig såvel som andetsteds, og gøre resultaterne af sådanne studier tilgængelige for et videre publikum. Akademiets hjemsted var

Paris, og medlemstallet fastsattes til 50 + »associerede« medlemmer. I 1965 ændredes statutterne; hjemstedet blev Schweiz, og medlemstallet udvidedes til 75.

Akademiets første præsident var en belger, baron G. Stalins, kendt bl. a. som forfatter til den 6-sprogede heraldiske ordbog *Vocabulaire-Atlas héraldique en six langues* (fransk, engelsk, tysk, spansk, italiensk, hollandsk), 1952. Han efterfulgtes efter sin død af den fremragende franske kender af middelalderlig heraldik Paul Adam-Even, eller Paul Adam som han også kaldte sig (se HT nr. 11 p. 28, 1965). Efter dennes død i juli 1964 blev schweizeren Léon Jéquier — som sammen med Paul Adam bl. a. har udgivet *Un armorial français du XIIIe siècle, l'Armorial Wijnbergen*, 1951-54 — valgt til præsident.

Det lader sig ikke påstå, at Akademiet har gjort sig bemærket ved nogen hektisk aktivitet, i alle fald ikke udadtil. De »udstillinger, tidsskrifter, rundskrivelser, samt videnskabelige og kunstneriske publikationer« det taler om i sin formålsparagraf, har ikke været mange. Akademiets organ er det schweiziske *Archivum Heraldicum* (oplag ca. 900) og her publiceres den afhandling som hvert nyt akademimedlem bør leve.

Akademiets medlemmer, som i øjeblikket repræsenterer o. 33 forskellige lande, består hovedsagelig af personer der har ydet en indsats som heraldiske forskere og skribenter, beklæder officielle heraldiske poster i deres hjemland, eller spiller en rolle inden for dettes heraldiske foreningsliv. Den første skandinav som blev medlem, allerede kort efter Akademiets stiftelse, var Gustaf von Numers i Finland. Senere inddavalget Hans Krag i Norge, Arvid Berghman i Sverige og Paul Warming i Danmark, i 1964 yderligere C. G. U. Scheffer og Adam Heymowski, begge Sverige, og i 1965 Jørgen Mathiesen, Norge, og Sven Tito Achen, Danmark. Endelig bør det nævnes, at den Apostoliske Delegat i Skandinavien, ærkebiskop Bruno Heim, er medlem af Akademiets styrelse.

S.T.A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[sv] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.